

Arvio toimintamallista: Seinätön luontopaja

Luontoon tukeutuvia menetelmiä käytetään työpajatoiminnassa toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistamisessa. Luontoympäristö antaa tasaveroisen toimintaympäristön, jossa voidaan löytää merkityksellisyyttä ja hyvinvointia.

Kehittäjä: Toimintakykyä ja osallisuutta luontolähtöisillä menetelmillä ja palveluilla -hanke Lapissa (Rovaniemen ja Itä-Lapin seutukunnat; Ranuan, Rovaniemen, Sallan ja Kemijärven kunnat). Lapin ammattikorkeakoulu, Eduro-säätiö, Kemijärven kaupungin perhe- ja mielenterveysklinikka Lapponia, Sallan kunnan nuorisotoimi, (ESR 1.1.2015–31.12.2017).

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämishanke – Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjän yhteyshenkilö: Arja Jääskeläinen, Lapin ammattikorkeakoulu,
arja.jaaskelainen@lapinamk.fi

Mallin kuvaus

Hankkeessa kehitetyn toiminnan kohderyhmä ovat alle 29-vuotiaat, joille ei ole sopivaa sosiaalista osallisuutta tukevaa kuntoutuspalvelua sekä yli 29-vuotiaat, jotka käyttävät palveluja päihteiden käytön, mielenterveyden tai muiden arjen hallintaan liittyvien haasteiden takia. Lisäksi kohderyhmää ovat työelämän ulkopuolella olevien nuorten kanssa työskentelevät sekä luontoyrittäjät. Välillisiä kohderyhmiä ovat Green Care -palvelujen kehittämisestä kiinnostuneet Lapin alueen toimijat ja muut Green Care -toimijat valtakunnallisesti.

Toiminta kiinnittyy Rovaniemellä kuntouttavaan työhön, Kemijärvellä mielenterveyspalveluihin ja Sallassa nuorisotyöhön. Luontoon tukeutuvat toimintamallit ja palvelut lähtevät paikallisista tarpeista ja niitä kehitetään yhdessä luontoyrittäjien ja -toimijoiden kanssa. Toiminta kiinnittyy myös luontoympäristöön.

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Viime vuosina on etsitty sosiaalipolitiikan ja ekologisten kysymysten välisiä yhteyksiä sekä pohdittu miten ekologinen kriisi tulisi huomioida sosiaalipolitiikassa ja sosiaaliturvajärjestelmässä. Tästä näkökulmasta osallisuutta vahvistavalle ja luontoon tukeutuvalla kuntoutuksella on ollut tarve. Toiminta on määriteltävissä sosiaalihuoltolakiin vuonna 2015 tuoduksi sosiaalisesti kuntoutukseksi, joka on yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistävää palvelua. Hankkeessa haluttiin myös hyödyntää luontoa, joka on varsinkin pohjoisessa kaikkien ulottuvilla.

Toiminnassa vahvistetaan toimintakykyä ja osallisuutta luontoon tukeutuvien menetelmin. Seinätmässä luontopajassa työpajatoiminta on tuotu luontoympäristöön, maatilalle ja eläintilalle. Hankkeessa hyödynnetään ympäristönä myös puutarhaa.

Tässä arviointilitteessä arvioidaan ja esitellään kolmea erityyppistä seinätöntä pajaa, joita on kokeiltu ja kehitetty toimintamallia kehittäneessä hankkeessa. Yksi paja kokoontuu kerran viikossa Metsähallituksen varikkoalueella, jossa pilkotaan puita kansallispuiston nuotiopaikoille. Toinen paja kokoontuu siperianhuskytarhalla kerran viikossa: pajalaiset saavat käyttöönsä koiratarhan toimintaympäristön työpanostaan vastaan. Pajalaiset voivat hoitaa koiria koirankoppien siivoamista vastaan. Siivoamiseen osallistuvat osallistujat sekä ohjaajat. Kolmannessa pajassa käydään viikoittain islanninhevostallilla. Tallin omistajalle maksetaan korvaus ohjauksesta ja tiloista.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Toiminnassa etsitään ratkaisuja yksilökeskeisen työotteen kautta ja työntekijä pyrkii luomaan yhdessä tekemisen ilmapiirin eri vaiheissa suunnittelusta seurantaan. Toiminnan suunnittelussa lähdetään liikkeelle osallistujalle merkityksellisistä asioista. Toiminnassa, esimerkiksi tiedonkeruussa, käytetään myös visuaalisia menetelmiä, jotka vähentävät tietynlaisen formaatin painetta, joiden kautta asioita voi olla helpompi ilmaista ja jotka voivat vahvistaa kokemusta kuulluksi tulemisesta.

Toiminnassa osallistujat voivat löytää itselleen sopivia toiminnan muotoja luontoympäristössä ja löytää siten erilaisia toimijuuksia. Esimerkiksi fyysinen työ luontuu toisilta muuta toimintaa paremmin. Vaikka ohjaajat ja osallistujat osallistuvat työhön samalla tavalla, voi myös vetäytyä tai olla tekemättä mitään. Eri ryhmien sekoittuminen tuo toimintaan väljyyttä. Jokaisella nähdään olevan vahvuuksia ja tavoitteena on henkilön voimaantuminen ja yhteyden omiin voimavaroihin vahvistuminen. Samalla voi löytyä yhteys luontoon ja sen voimavaroihin.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Luonto auttaa ottamaan etäisyyttä arjen vaikeuksiin ja saamaan perspektiiviä omaan elämään, jolloin voi vapaammin tarkastella omaa tulevaisuuttaankin. Eläinten parissa puuhailu rentouttaa, ja rentoutuneena ajatukset kulkevat paremmin. Toiminnassa voi saada kokemuksia yhteenkuuluvuudesta luonnon kanssa ja olemisesta osana suurempaa kokonaisuutta. Toiminta tapahtuu luonnollisissa ympäristöissä, virastojen ulkopuolella, joissa voi olla luontevampaa käsitellä omia asioita. Luonto voi olla helpompi ympäristö toimia ryhmässä helpottaen vuorovaikutusta ja antaen sille enemmän tilaa, kun läheisyyttä toisiin ihmisiin voi säädellä. Luontoon tukeutuvilla menetelmillä pyritään tuomaan palveluihin toimintatapoja, joiden avulla voidaan vaikuttaa osallisuuden kokemukseen ja itsen arvostukseen. Palvelujen ulkopuolista toimijuutta vahvistetaan tekemällä merkityksellisiä asioita, vahvistamalla yhteyttä omiin voimavaroihin ja vuorovaikutustaitoja sekä lähtemällä ulos perinteisestä työpajaympäristöstä. Toiminnassa pyritään siihen, että osallistujat pääsisivät kullekin sopivalle jatkopolulle. Rovaniemellä kaupunki on palvelun tilaajana tutustunut pajoihin, mikä tukee palvelujen integrointia. Samoin se, että mukana toiminnassa on myös sosiaalityön kehittämishanke PRO-SOS.

Toiminnassa tehtävän työn jäljen näkee, mikä tekee siitä osaltaan mielekästä. Työ tuli näkyväksi myös muille asukkaille esimerkiksi silloin, kun hankkeessa raivattiin maantien reunasta risukko niin, että järvimaisema tuli näkyviin. Toimintaa ei varsinaisesti tehdä osana paikallista yhteisöä, mutta työ voidaan tuoda laajemmin näkyviin. Puiden pilkkominen on koettu merkitykselliseksi. Yleensä palkkatyönä tehtävästä työstä tulisi kuitenkin maksaa palkka. Jos osallistuja on kuntoutuksensa puitteissa veloitettu osallistumaan toimintaan, ei toiminta välttämättä ole vapaaehtoista. Pyrkimys toiminnan osallistujalähtöisyyteen sekä osallistujien ja ohjaajien tasa-arvoisuus voidaan nähdä pyrkimyksenä eettisyyteen. Tasa-arvoisuus avaa edelleen ihmisen vaikuttamaan ja vaikuttamaan. Kansallispuistojen ylläpidon voidaan ajatella edistävän sen käyttäjien luontosuhteen vahvistumista ja hyödyttävän välillisesti myös ekologista kestävyyttä. Seinättömät luontopajat voivat lisätä myös työntekijöiden osallisuutta omasta työstään, kun he pääsevät osallisiksi kokemuksista, mikä voisi olla yksi tapa ymmärtää osallistujien kokemuksia paremmin.

Toiminnasta hyötyvät pääasiallisesti heikoimmassa asemassa olevat ihmiset. Osallisuuden lisääntymistä on todennettu hankkeessa Kyky-viisarilla ja haastatteluilla toimintaan osallistumisen alussa ja lopussa.

Toiminta auttaa löytämään yhteyden omiin voimavaroihin ja luontoon ja tukee sosiaalista osallisuutta. Toiminnalla on potentiaalia lisätä paikallista hyvää.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Toiminnalle on ilmennyt tarve hankkeen toteutusvaiheessa. Idea syntyi hankkeen ollessa toiminnassa, kun haluttiin yhdistää luonto ja yhteiset luontoresurssit kehitysvammaisille, mielenterveyskuntoutujille ja pitkäaikaistyöttömille tarjottavaan työtoimintaan. Toiminta perustuu vahvasti Green Care -toiminnasta saatuun näyttöön sekä teoreettiseen tutkimukseen ja hanketta on tutkittu. Toiminnalle on ollut hankkeessa kysyntää ja osallistujat ovat sitoutuneet pajoihin keskimääräistä paremmin, sillä poissaoloja on selvästi vähemmän kuin perinteisistä pajoista. Sitä kohtaan on tunnettu ulkopuolista mielenkiintoa Metsähallituksen ja Rovaniemen kaupungin taholta.

Toiminta edustaa uudenlaista toimintaa paikkakunnalla siinä mielessä, että mukana on erilaisia toimijoita, kuten Metsähallitus ja yksityisiä palveluntarjoajia, jotka tarjoavat toimintaympäristön työpanosta vastaan. Toiminta on siirrettävissä, sillä siihen voivat osallistua erilaiset ryhmät, kun ryhmien kokoonpano mietitään etukäteen. Toiminta ei sovi välttämättä ihmisille, joilla on useampia liikkumista rajoittavia tekijöitä. Toimintaan eri sosiaalipalveluista tulevien ihmisten kesken voi syntyä kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta, jos heidän etunsa (esim. lounas, matkat) ovat erilaiset. Kaikille voidaan kuitenkin tarjota samat edut.

Toiminta on jo juurtunut sitä kehittäneen Eduro-säätiön palveluvalikoimaan. Toiveena on, että Rovaniemen kaupunki ostaa sitä jatkossa yhä useammille kohderyhmille. Toiminta sopii kuntien ja maakuntien osallisuutta edistävään toimintaan ja siinä on potentiaalia yhdistää julkisia ja yksityisiä toimijoita.

Toiminta sopii hyvin eri sukupuolisille, mutta monet miehet ovat kokeneet etenkin metsässä tapahtuvan työtoiminnan mieluiseksi ja toteuttajat hakevat uutta hanketta erityisesti miesten osallisuuden kokemuksen ja toimintakyvyn vahvistamiseen. Toiminta on innovatiivista siinä mielessä, että se yhdistää eri toimijoita.

Lopuksi

Toiminta osoittaa, miten luovien menetelmien käyttöä palveluissa voidaan monipuolistaa ja miten eri sektorien toimijoita voidaan yhdistää.

Hankkeen päättyessä vuoden 2017 lopussa toiminta on juurtunut sitä kehittäneen Eduro-säätiön palveluvalikoimaan.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto